

แนวทางการสร้างจิตสำนึกของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการตระวะฮ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ

มาหะมะสอเราะ ยีโระ๊ะ*, อาหะมะกอซี กาซอ**

*นักศึกษา ปรัชญาดุฆฎิบันฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

**ผศ.ดร.อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุฆฎิบันฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างจิตสำนึกของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการตระวะฮ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ผสมผสานระหว่างการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนามโดยมีขั้นตอนดังนี้ ศึกษาเอกสาร มีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเพื่อยืนยันข้อมูล มีการสังเกตการณ์ มีการโฟกัสกรุ๊ปเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม และการบันทึกจากเอกสารและการสอบถามแบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล ผลการวิจัยพบว่ามหาวิทยาลัยฟาฏอนีได้มีการปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความรักและความเมตตาเพื่อไม่ให้เกิดการอิจฉาริษยาในจิตใจต่อพี่น้องในสังคม โดยการผูกมัดปัจเจกบุคคลในชุมชนด้วยการสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน ให้ความเข้าใจเพื่อเป้าหมายชีวิตที่สูงส่ง ได้สร้างจิตสำนึกให้เชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่ในการตัดสินใจ และได้ผูกมัดการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กับชีวิตหลังความตายผ่านมััจลิสฮัลมี ผ่านการอ่านคุตบะฮ์ตามมัสยิด ผ่านกลุ่มฮาลาเกาะห์อัลกุรอาน กิจกรรมกียumulลัยล์ ผ่านการตักเตือนจากผู้บริหารหลังละหมาดซุหฺรฺทุกวัน ช่วยเหลือพี่น้องที่ขัดสน ผ่านกิจกรรมฮาลาเกาะห์อัลกุรอาน ค่ายพัฒนาบุคลิกภาพนักศึกษาและบุคลากร ผ่านการตีพิมพ์หนังสือเพื่อทำความเข้าใจเราเป็นชาติเดียวกัน และหนังสือมาเป็นพี่น้องกัน

คำสำคัญ: แนวทาง สร้างจิตสำนึก สังคมสันติภาพ

*Fatoni University's Awareness-raising Approach to Dawah
to Create a Peaceful Society*

Mahamadsore Yerot, Muhammadkosi Kasor***

*Doctor of Philosophy student Islamic Studies Faculty of Islamic Studies and Law Fatoni University

**Asst. Prof. Dr. Lecturer of Doctor of Philosophy Program Islamic Studies Faculty of Islamic Studies and Law Fatoni University

Abstract

This research article aims to study the way of raising awareness of Fatoni University in Dawah to create a peaceful society. It is a qualitative research that combines document research and field research with the following steps: Study the documents and interview the relevant parties to verify the information. have been observed. There is a focus group to validate the accuracy of data collected and recorded from individual documents and drill-through queries. The results showed that Fatoni University has instilled a sense of love and compassion in order not to cause envy in the hearts of brothers and sisters in society. by binding individuals in the community by creating mutual benefits. Provide understanding for a higher life goal. Has created a consciousness to obey the elders in various judgments and has bound the precepts to the afterlife through Maglis Ilmi. through reading the khutbah in the mosque through the halaqah of the Quran. Activities Through admonitions from executives after daily Zuhri prayers. Helping brothers and sisters in need through the activities of Halakah Al-Quran Student and Personnel Personality Development Camp through the publication of a book to understand that we are one nation and books become brothers.

Keywords: Guidelines for creating awareness peace society

บทนำ

ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและซับซ้อนอันยาวนาน และยังไม่มียุทธศาสตร์ใดที่สำเร็จในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้สำเร็จอย่างลุล่วง ปัจจุบันมีหลายองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาในสามจังหวัดชายแดนใต้ และสร้างสันติภาพในพื้นที่แห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็นนามองค์กรของรัฐบาลหรือเอกชนต่างก็ให้ความสำคัญในการสร้างสันติภาพด้วยรูปแบบและแนวทางที่หลากหลายเพื่อให้เกิดสันติภาพในพื้นที่แห่งนี้ แต่ก็ได้สำเร็จเพียงแค่บางส่วนเท่านั้น (ชนินท์ทิตรา ณ ถลาง: 2553 หน้า 100-103) มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ได้ทำหน้าที่เป็นองค์กรหนึ่งที่ต้องการสร้างแหล่งแห่งการเรียนรู้ในการสร้างสรรค์สันติภาพสู่สังคมตามแบบอย่างอิสลามผ่านการศึกษา เปิดหลักสูตรตามความต้องการของสังคม การเขียนตำรา และเผยแพร่ การจัดกิจกรรมต่างๆที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์สันติภาพ การเข้าเป็นพี่เลี้ยงให้แก่องค์กรต่างๆไม่ว่าภาครัฐหรือเอกชน ให้การช่วยเหลือด้านต่างๆ ตามสถานการณ์และความต้องการ การเข้าไปร่วมมือกับองค์กรต่างๆในการสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ และการนำเสนอเนื้อหาสันติภาพในเวทีต่างๆ เปิดมัสยิดอิสลามียะห์เพื่อให้เกิดสันติภาพในพื้นที่สามจังหวัดเฉพาะและประเทศไทยโดยรวม (ยูโซ๊ะ บุนา: 2558 หน้า 4)โดยนำเสนอข้อมูลและแนะนำวิธีการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนแก่รัฐบาลในบทความที่มีหัวข้อ สันติวิธี หนทางสู่สันติภาพที่แท้จริง (คมวิทย์ สุขเสนีย์, บทสะท้อนทางความคิดในการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี www.ihrp.mahidol.ac.th:2013) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเป็นกรณีเฉพาะโดยเฉพาะแนวทางการตะวะฮ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพของมหาวิทยาลัยฟาฏอนี โดยผู้วิจัยจะศึกษาถึงแนวคิดและแนวทางของผู้บริหาร คณาจารย์ สถาบันอิสลาม ตลอดจนองค์กรนักศึกษาในการสร้างสรรค์สังคมสันติภาพในพื้นที่แห่งนี้หรือไม่? นี่คือปัญหาและความเป็นมาของปัญหาที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเพื่อหาคำตอบและนำมาเป็นแนวทางการตะวะฮ์สังคมเพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพต่อไป

จิตสำนึก (Consciousness) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกตระหนัก และการให้ความสำคัญต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในระบบความคิดและจิตใจของมนุษย์ (ดร.ณัฐวัจน์ สุทธิโยธิน <http://nattawatt.blogspot.com>) จิตสำนึก (Consciousness) เกิดจากการรับรู้ การเรียนรู้ การประเมินค่าจากสิ่งเร้าต่าง ๆ ประสบการณ์ จนเกิดเป็นความตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องนั้น สิ่งเร้าที่มนุษย์รับรู้เรียนรู้ จนพัฒนามาเป็นจิตสำนึก ประกอบด้วยข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ อารมณ์ สภาพสังคม และวัฒนธรรม การตะวะฮ์อิสลามียะฮ์คือขบวนการฟื้นฟูกฎเกณฑ์ของอัลลอฮ์ที่ถูกประทอนลงมาสืบเนื่องพระองค์ที่ต้องการสร้างจิตสำนึกเพื่อให้เกิดสันติภาพและสันติสุขแก่สังคม อิสลามมองว่ามนุษย์นั้นคือประชาชาติเดียวกันสามารถอยู่ร่วมกันได้ไม่มีการแบ่งแยกถึงแม้ว่าต่างถิ่น ต่างสีผิวเพราะทุกคนมาจากนบีอาดัมและนางฮาวาซึ่งอัลลอฮ์ได้กล่าวว่า มนุษยชาติทั้งหลาย จงยำเกรงพระเจ้าของพวกเจ้าที่ได้บังเกิดพวกเจ้ามาจากชีวิตหนึ่ง และได้ทรงบังเกิดจากชีวิตนั้นซึ่งคู่ครองของเขา และได้ทรงให้แพร่สะพัดไปจากทั้งสองนั้นซึ่งบรรดาชาย และบรรดาหญิงอันมากมาย และจงยำเกรงอัลลอฮ์ที่พวกเจ้าต่างขอกัน ด้วยพระองค์ และพึงรักษาเครือญาติ แท้จริงอัลลอฮ์ทรงสอดส่องดูพวกเจ้าอยู่เสมอ(อันนิซาอ์ 4:1) อิสลามเป็นศาสนาที่มีความหมายกว้างขวาง อิสลามได้ครอบคลุมอย่างครบถ้วนในเรื่องราวของการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพสากล ศาสนาอิสลามที่มีหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติที่มากมายนั้นล้วนเป็นหนทางอันนำมาซึ่งสันติภาพทั้งสิ้น (ชัยยิด กุฎบุ 2527 หน้า 65) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกทั้งหมดในชุมชนมุสลิมคือ ความสัมพันธ์อันพื้นฐานมิตรภาพและความเมตตา ความสัมพันธ์ของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความร่วมมือ และความสัมพันธ์ของความมั่นคง

และสันติภาพ (ชัยยิต คุญบ, 2006 หน้า 96) ท่านศาสดามุฮัมมัด(ศ็อลลา)ได้เริ่มสร้างสังคมมุสลิมที่นครมะดีนะฮ์ที่ประกอบด้วยชาวมุฮายีรีนและอันศอรฺ ที่ต่างคนยอมเสียสละทั้งชีวิตและทรัพย์สินเพื่อพระองค์อัลลอฮฺ(อาหะมะกอซี กาซอและคณะ. 2558. หน้า 133) อิสลามเริ่มสร้างสังคมด้วยมโนธรรมและจิตวิญญาณของบุคคล ด้วยการสร้างและปลูกจิตวิญญาณแห่งความรักและความเห็นอกเห็นใจกัน การวางกฎเกณฑ์ต่อบุคลิกและสังคมเพื่อให้เกิดจิตสำนึกแห่งความรักและความเมตตาเพื่อไม่ให้เกิดการอิจฉาริษยาในจิตใจต่อพี่น้องในสังคม ไม่เกลียดความเย่อหยิ่งและไม่ทำสิ่งที่เป็นการอันตรายต่อศักดิ์ศรีของผู้คนและไม่ทวงบุญคุณที่เคยให้ความเมตตาหรือเคยให้บริจาคตาน ความเมตตาไม่ใช่สำหรับมุสลิมเพียงคนเดียว แต่สำหรับมนุษย์ทุกคน เพื่อให้ทุกคนได้รับความรักและความสงบสุขในจิตวิญญาณ อิสลามจึงสร้างวินัยให้กับพวกเขาด้วยมารยาททางจิตวิทยาและทางสังคม อิสลามเกลียดความเย่อหยิ่งและห้ามทุกสิ่งที่เป็นอันตรายต่อศักดิ์ศรีของผู้คนและห้ามทวงบุญคุณที่เคยให้ความเมตตาหรือเคยให้บริจาคตาน อิสลามไม่ได้หยุดอยู่แค่ขอบเขตของการห้ามไม่ให้มีศีลธรรมอันเลวร้ายเหล่านี้ แต่กลับผลักดันให้มีศีลธรรมที่ดี เรียกร้องให้เผยแพร่คำดีในหมู่ประชาชนและกระจายสันติภาพทุกที่และสำหรับทุกคน เรียกร้องการให้อภัย ห้ามการล່วงละเมิดและการควบคุมตนเองเมื่อโกรธ มารยาทที่ดีทั้งหมดนี้ช่วยสร้างสันติภาพในสังคม (Said Qutub, 2006 หน้า 99) ดังที่อัลลอฮฺได้กล่าวไว้ และแน่นอนผู้ที่อดทนและให้อภัย แท้จริงนั้นคือ ส่วนหนึ่งจากกิจการที่หนักแน่นมั่นคง (อัลซุรรอ 42:43) และท่านรอซูลได้สอนว่า พระผู้ทรงกรุณาปรานีจะทรงเมตตาพวกเขา โปรดเมตตาชาวโลก และพระองค์ผู้ทรงสถิตบนฟากฟ้าจะทรงเมตตาท่าน (อบูดาวูด, สุนัน เลขที่ 4941) การสกิดความรู้สึกของความร่วมมือและความสามัคคี ผูกมัดปัจเจกบุคคลในชุมชนด้วยการสร้างผลประโยชน์ร่วมกันเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ อิสลามผูกมัดปัจเจกบุคคลในชุมชนด้วยการสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน อิสลามเรียกร้องให้ทุกคนร่วมมือและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กลุ่มใหญ่ที่เข้มแข็งมีหน้าที่ดูแลผู้อ่อนแอ (Said Qutub, 2006 หน้า 99) อิสลามได้สอนว่า และพวกเจ้าจงยึดสายเชือกของอัลลอฮฺโดยพร้อมกันทั้งหมด และจงอย่าแตกแยกกัน และจงรำลึกถึงความเมตตาของอัลลอฮฺที่มีต่อพวกเจ้า ขณะที่พวกเจ้าเป็นศัตรูกัน แล้วพระองค์ได้ทรงให้สนิทสนมกันระหว่างหัวใจของพวกเจ้า แล้วพวกเจ้าก็กลายเป็นพี่น้องกันด้วย ความเมตตาของพระองค์ และพวกเจ้าเคยปรากฏอยู่บนปากหุลุมแห่งไฟนรก แล้วพระองค์ก็ทรงช่วยพวกเจ้าให้พ้นจากปากหุลุมแห่งนรกนั้น (อาละอิมรอน, 3:103) อิสลามได้สอนอีกว่า และหากเขา(ลูกหนี้)เป็นผู้ยากไร้ ก็จงให้มีการรอกอยจนกว่าจะถึงคราวสะดวก และการที่พวกเจ้าจะให้เขานั่น ย่อมเป็นการดีแก่พวกเจ้า หากพวกเจ้ารู้(อัลบะเกาะเราะฮฺ, 2:280) มนุษย์นั้นไม่ได้มีชีวิตเพื่อตนเองอย่างเดียวแท้จริงเขาต้องมีชีวิตเพื่อมนุษยทั้งมวล โดยเฉพาะมุสลิมนั้นเขาจะรู้สึกว่าเขามีชีวิตบนโลกดุนยานี้เพื่อเป็นคอลีฟะฮ์ของอัลลอฮฺที่มาทำหน้าที่สร้างสรรค์สันติภาพ เขาต้องประกาศศาสนาของอัลลอฮฺบนโลกดุนยานี้ พวกเจ้านั้นเป็นประชาชาติที่ดียิ่งซึ่งถูกให้อุบัติขึ้นสำหรับมนุษยชาติ โดยที่พวกเจ้าใช้ให้ปฏิบัติสิ่งที่ชอบ และห้ามมิให้ปฏิบัติสิ่งที่มิชอบ และศรัทธาต่ออัลลอฮฺ (อาละอิมรอน, 3:110)

วัตถุประสงค์ของวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างจิตสำนึกของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการตระวะฮ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ

ความสำคัญและประโยชน์ของวิจัย

ความสำคัญของการวิจัยเรื่อง” แนวทางการสร้างจิตสำนึกของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการตระวะฮ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ”มีดังต่อไปนี้

- 1.สามารถรู้และเข้าใจแนวทางการสร้างจิตสำนึกของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการตระวะฮ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ
2. เพิ่มประสบการณ์แก่ผู้วิจัยในการทำวิจัยต่อไป
- 3 เป็นองค์ความรู้ใหม่สำหรับผู้สนใจจะทำการตระวะฮ์โดยยึดแนวสันติภาพ
4. สามารถนำผลที่ได้มาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการตระวะฮ์เพื่อสันติภาพ

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยออกเป็น 2 ด้าน คือ

- 1.ด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาอัลกุรอาน อัลฮะดีษ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยเรียงตามหัวข้อและสาระสำคัญ ดังนี้

- 1.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการตระวะฮ์ วิธีการและแนวทางการตระวะฮ์
- 1.2 แนวทางการตระวะฮ์อิสลามมียะฮ์เพื่อให้เกิดสันติภาพในสังคม
- 1.3 แนวทางการสร้างจิตสำนึกของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการตระวะฮ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ

2.ด้านประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยฟาฏอนี

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ผสมผสานระหว่างการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม โดยมีขั้นตอนดังนี้ ศึกษาเอกสาร มีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเพื่อยืนยันข้อมูล มีการสังเกตการณ์ มีการโฟกัสกรุ๊ปเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมและการบันทึกจากเอกสารและการสอบถามแบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการสร้างจิตสำนึกของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการตระวะฮ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพพบว่า

1. มีการปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความรักและความเมตตาเพื่อไม่ให้เกิดการอิจฉาริษยาในจิตใจต่อพี่น้องในสังคม ไม่เกลียดความเย่อหยิ่งและไม่ทำสิ่งที่เป็นอันตรายต่อศักดิ์ศรีของผู้คนและไม่ทวงบุญคุณที่เคยให้ความเมตตาหรือเคยให้บริจาทานและมีหลักตันให้มีศีลธรรมที่ดี เรียกร้องให้เผยแพร่คำดีในหมู่ประชาชนและกระจายสันติภาพทุกที่ผ่านมัจลิสฮิลมี ผ่านการอ่านคุตบะฮ์ตามมัสยิด

2. มีการผูกมัดปัจเจกบุคคลในชุมชนด้วยการสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน โดยเรียกร้องให้ทุกคนร่วมมือและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กลุ่มใหญ่ที่เข้มแข็งมีหน้าที่ดูแลผู้อ่อนแอ เพื่อให้บรรลุหลักการของความร่วมมือผ่านการตีพิมพ์หนังสือเราเป็นชาติเดียวกัน และมาเป็นพี่น้องกันแจกให้ทุกคนได้อ่าน

3. ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายชีวิตที่สูงส่งโดยให้สร้างจิตสำนึกว่ามนุษย์นั้นไม่ได้มีชีวิตเพื่อตนเองอย่างเดียว แท้จริงเขาต้องมีชีวิตเพื่อมนุษย์ทั้งมวลผ่านกลุ่มฮาลาเกาะฮัลกุรอัน กิจกรรมกีลามุลลีย์ล้ กิจกรรมช่วยเหลือพี่น้องที่ขัดสนที่ต้องการความช่วยเหลือตามสถานการณ์ต่างๆ

4. ได้มีการปลูกฝังในการให้ความเข้าใจแก่นักศึกษา บุคลากร คณาจารย์ ประชาชนทั่วไปด้านการปกครองแผนกกฎหมายโดยให้เชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่ในการตัดสินใจต่างๆ ไม่สนับสนุนให้แต่ละคนตีความหรือออกความเห็นต่างจากการตัดสินใจของผู้หลักผู้ใหญ่ ให้(แสวงจตุรร่วมสงวนจุดต่าง)

5. ได้สร้างจิตสำนึกให้เชื่อฟัง ปฏิบัติตามและอดทนโดยเฉพาะสิ่งที่ไม่ค่อยพอใจกับการปกครองผ่านกิจกรรมฮาลาเกาะฮัลกุรอัน ค่ายพัฒนาบุคลิกภาพนักศึกษาและบุคลากร ผ่านการรับนาซีฮัตจากผู้บริหารหลังละหมาดซุหฺทุกวัน

6. ได้ผูกมัดการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กับวิถีชีวิตหลังความตายจึงทำให้ทุกคนนั้นไม่กล้าที่จะต่อต้านหรือละเลย ผ่านกิจกรรมการให้อิวาตของอิการ กิจกรรมผู้บริหารพบปะนักศึกษา และกิจกรรมพบปะบุคลากรประจำเดือน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากข้อที่

1. มหาวิทยาลัยฟาฏอนีได้ปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความรักและความเมตตา และการมีผลกดันให้มีศีลธรรมที่ดี ผ่านมัจลิสฮิลมี และผ่านการอ่านคุตบะฮตามมัซฮิดทั้งนี้เพราะความรักและความเมตตาเป็นองค์ประกอบในการรักษาสันติภาพในสังคม (สัมภาษณ์ผู้บริหารมหาวิทยาลัยฟาฏอนี อิสมาอีลลุดฟี จะปะกียา อธิการบดีมหาวิทยาลัยฟาฏอนี สัมภาษณ์เมื่อ 21/12/63) สอดคล้องกับคำกล่าวของชัยยิด ญะบุว่า ความเมตตาไม่ใช่สำหรับมุสลิมเพียงคนเดียว แต่สำหรับมนุษย์ทุกคน เพื่อให้ทุกคนได้รับความรักและความสงบสุขในจิตวิญญาณ อิสลามจึงสร้างวินัยให้กับพวกเขาด้วยมารยาททางจิตวิทยาและทางสังคม อิสลามเกลียดความเย่อหยิ่งและห้ามทุกสิ่งที่เป็นอันตรายต่อศักดิ์ศรีของผู้คนและห้ามทวงบุญคุณที่เคยให้ความเมตตาหรือเคยให้บริจาคนาน อิสลามไม่ได้หยุดอยู่แค่ขอบเขตของการห้ามไม่ให้มีศีลธรรมอันเลวร้ายเหล่านี้ แต่กลับผลักดันให้มีศีลธรรมที่ดี เรียกร้องให้เผยแพร่คำดีในหมู่ประชาชนและกระจายสันติภาพทุกที่และสำหรับทุกคน เรียกร้องการให้อภัย ห้ามการล่งละเมิดและการควบคุมตนเองเมื่อโกรธ มารยาทที่ดีทั้งหมดนี้ช่วยสร้างสันติภาพในสังคม(Said Qutub,2006หน้า 99) สอดคล้องกับที่ท่านนบีมุฮัมมัดได้กล่าวว่

(الرَّاحُونَ يَرْحُمُهُمُ الرَّحْمَنُ ، ارْحَمُوا أَهْلَ الْأَرْضِ يَرْحَمَكُم مِّنَ السَّمَاءِ)

ความว่า: พระผู้ทรงกรุณาปรานีจะทรงเมตตาพวกเขา โปรดเมตตาชาวโลก และพระองค์ผู้ทรงสถิตบนฟากฟ้าจะทรงเมตตาท่าน (Abu Daud, No 4941)

สอดคล้องกับที่ท่านรอซูลุลลอฮ์ได้ยกตัวอย่างการทำประโยชน์ต่อมัลลัค (ผู้ถูกสร้าง) ถึงแม้เป็นสัตว์ก็ตาม กล่าววว่า

(بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ فَوَجَدَ بَيْتًا فَنَزَلَ فِيهَا فَشَرِبَ مِنْهَا ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا هُوَ بِكَلْبٍ يَلْهَثُ يَأْكُلُ التُّرَى مِنَ الْعَطَشِ فَقَالَ لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلَ الَّذِي بَلَغَ بِي فَزِلَ الْبَيْتَ فَمَلَأَ خُفَّهُ مَاءً ثُمَّ أَمْسَكَ بِفِيهِ ثُمَّ رَقِيَ فَسَقَى الْكَلْبَ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ ، فَغَفَرَ لَهُ فِي كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرًا)

ความว่า ขณะที่ยายคนหนึ่งเดินไปตามทางด้วยความกระหายได้พบว่ามีบ่อน้ำเลยลงไปดื่ม แล้วก็ออกไป จู่ๆ เห็นเป็นสุนัขกำลังหอบจากการกระหาย เขากล่าวว่า สุนัขตัวนี้กระหายเหมือนฉัน เขาลงไปในบ่อน้ำ บรรจุน้ำในรองเท้าบูตของเขา และให้น้ำแก่สุนัข ดังนั้นพระเจ้าจึงขอบคุณเขาสำหรับน้ำนั้น พระองค์จึงให้อภัยเขาในทุกตบชั่งมีรางวัล (คอรี, คอฮิย, เลขที่ 6009)

2.มหาวิทยาลัยมีการผูกมัดปัจเจกบุคคลในชุมชนด้วยการสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน โดยได้เรียกร้องให้ทุกคนร่วมมือและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ผ่านการตีพิมพ์หนังสือเราเป็นชาติเดียวกัน และหนังสือมาเป็นพี่น้องกันแจกให้ทุกคนได้อ่าน ทั้งนี้เพราะการเป็นหนึ่งเดียวนั้นเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างสรรค์และรักษาสันติภาพในสังคม (สัมภาษณ์ผู้บริหารมหาวิทยาลัยฟาฏอนี นายซาฟีอี บารู รองอธิการบดีฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัยฟาฏอนี เมื่อวันที่ 14/12/63) สอดคล้องคำกล่าวของซัยยิดคุฏบะฮ์ อิสลามผูกมัดปัจเจกบุคคลในชุมชนด้วยการสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน อิสลามเรียกร้องให้ทุกคนร่วมมือและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กลุ่มใหญ่ที่เข้มแข็งมีหน้าที่ดูแลผู้อ่อนแอ (Said Qutub, 2006 หน้า 99) สอดคล้องกับอายะฮ์กุรอานกล่าวว่า

وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

ความว่า พวกเจ้าจงยึดสายเชือกของอัลลอฮ์โดยพร้อมกันทั้งหมด และจงอย่าแตกแยกกัน (อาละอิมรอน, 3:103)

สอดคล้องกับอายะฮ์ที่อัลลอฮ์ได้กล่าวว่า

وَإِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن

ความว่า และหากเขา(ลูกหนี้)เป็นผู้ยากไร้ ก็จงให้มีการรอกอยจนกว่าจะถึงคราวสะดวก และการที่พวกเจ้าจะให้เขานั้น ย่อมเป็นการดีแก่พวกเจ้า หากพวกเจ้ารู้ (อัลบะเกาะเราะฮ์ :2:280)

อิบนุกาษีรกล่าวว่า

อัลลอฮ์ผู้ทรงฤทธานุภาพสั่งการอดทนกับผู้หนี้สินล้มพันตัวที่ไม่พบสัมฤทธิผล พระองค์ตรัสว่า และหากเขาลำบากก็จงรอกอยจนกว่าจะถึงคราวสะดวกและอัลลอฮ์สัญญาว่าความดีและความยิ่งใหญ่ บำเหน็จแก่เจ้ากล่าวว่า และถ้าเบรียคก็ย่อมดีกว่าหากเจ้ารู้ นั่นคือให้ทั้งทุนทั้งหมดไว้กับลูกหนี้(Ibnu Kathir,1999,p 717)

อัสสะดีย์กล่าวว่า

และถ้าลูกหนี้อยู่ในความทุกข์ยาก หาเงินไม่ได้ ก็จงรอกอยจนกว่าจะถึงคราวสะดวกแล้วนี่คือสิ่งที่เจ้าต้องคำนึงถึงจนกว่าเขาจะพบสิ่งที่เขาจะจ่ายได้ และให้การกุศลจะดีกว่าสำหรับเจ้าถ้าเจ้ารู้ ไม่ว่าจะโดยการทั้งทุนทั้งหมดให้เขาหรือบางส่วน(Abdulrahman Bin Nasir Bin Abdullah Al Sa'di,2000, p 116)

3.มหาวิทยาลัยให้ความสนใจเพื่อเป้าหมายชีวิตที่สูงส่งโดยว่ามนุษย์นั้นไม่ได้มีชีวิตเพื่อตนเองอย่างเดียว แท้จริงเขาต้องมีชีวิตเพื่อมนุษย์ทั้งมวลผ่านกลุ่มฮาลาเกะฮ์อัลกุรอาน กิจกรรมกียumulยัล กิจกรรมช่วยเหลือพี่น้องที่ขัดสนที่ต้องการความช่วยเหลือตามสถานการณ์ต่างๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นสร้างจิตสำนึกแก่มนุษย์ทั้งมวล ให้อยอมเสียสละร่างกาย เงินทองเพื่องานศาสนาของอัลลอฮ์(สัมภาษณ์ผู้บริหารมหาวิทยาลัยฟาฏอนี นายมุฮัมมัดนาเซอร์ หะบาแย ผู้อำนวยการสถาบันอิสลามาม มหาวิทยาลัยฟาฏอนี เมื่อวันที่ 13/12/63) สอดคล้องกับคำกล่าวชัยยิดกุฎบว่า มนุษย์นั้นไม่ได้มีชีวิตเพื่อตนเองอย่างเดียวแท้จริงเขาต้องมีชีวิตเพื่อมนุษย์ทั้งมวล โดยเฉพาะมุสลิมนั้นเขาจะรู้สึกรู้ว่าเขามีชีวิตบนโลกดุนยานี้เพื่อเป็นคอลีฟะฮ์ของอัลลอฮ์ที่มาทำหน้าที่สร้างสรรค์สันติภาพเขาต้องประกาศศาสนาของอัลลอฮ์บนโลกดุนยานี้(Said Qutub,2006 หน้า104) สอดคล้องกับวจนะของท่านศาสดามุหัมมัดกล่าวว่า

(مَثَلُ الْقَائِمِ عَلَى حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا، كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ، فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا، فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ، فَقَالُوا: لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقًا وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا، فَإِنْ يَتْرَكُوهُمْ وَمَا أَرَادُوا هَلَكُوا جَمِيعًا، وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَوْا، وَنَجَوْا جَمِيعًا)

ความว่า เปรียบเสมือนผู้ที่ทำงานบนเส้นทางของอัลลอฮ์ดังพวกกลุ่มหนึ่งที่จับฉลากที่จะอยู่ในเรือใหญ่ สุดท้ายผลออกมาว่ากลุ่มหนึ่งอยู่บนอีกกลุ่มต้องอยู่ชั้นล่าง กลุ่มชั้นล่างเวลาจะเอาน้ำต้องผ่านกลุ่มชั้นบนเลยพวกเขาคิดว่าถ้าพวกเราเจาะรูด้านล่างเพื่อเอาน้ำโดยไม่ต้องไปรบกวนกลุ่มชั้นบน ที่นี้ถ้ากลุ่มชั้นบนปล่อยให้กลุ่มชั้นล่างเจาะรูแน่นอนพวกทั้งหลายจะพินาศ แต่ถ้ากลุ่มชั้นบนห้ามปรามและช่วยกลุ่มชั้นล่างพวกเขาทั้งหมดในเรื่องจะปลอดภัย(Bukhari, No 2493)

4.มหาวิทยาลัยฟาฏอนีได้มีการปลูกฝังในการให้ความเข้าใจแก่นักศึกษา บุคลากร คณาจารย์ ประชาชนทั่วไปด้านการปกครองเคารพกฎหมายโดยให้เชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่ในการตัดสินใจ ไม่สนับสนุนให้แต่ละคนตีความหรือออกความเห็นต่างจากการตัดสินใจของผู้หลักผู้ใหญ่ ให้รักษาจุดร่วม ทั้งนี้เพราะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ด้วยการเชื่อฟังของประชาชนต่อผู้ปกครองเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างฐานของสันติภาพ(สัมภาษณ์ผู้บริหารมหาวิทยาลัยฟาฏอนี นายสะการียา หามะ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี เมื่อวันที่ 22/12/63) สอดคล้องกับคำกล่าวของชัยยิดกูฎเกี่ยวกับแนวทางการสร้างสรรค์สังคมสันติภาพในวิถีอิสลามว่า ระบบธรรมภิบาลในศาสนาอิสลามเป็นหนึ่งในรากฐานของสันติภาพในสังคมและเพียงพอที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนบนพื้นฐานของสันติภาพ การเชื่อฟังของประชาชนต่อผู้ปกครองเป็นสิ่งที่จำเป็นตราบใดที่เขาปฏิบัติตามซารีอะห์(Said Qutub, 2006, หน้า:113)สอดคล้องกับอายะฮ์ที่อัลลอฮ์ได้กล่าวไว้ว่า

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ

ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงเชื่อฟังอัลลอฮ์ และเชื่อฟังรอซูลเถิด และผู้ปกครองในหมู่พวกเจ้าด้วย(อันนิซาอ, 4:59)

อิบนุกาษีรกล่าวว่า การฟังและการเชื่อฟังเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมในสิ่งที่เขาชอบและไม่ชอบ ตราบใดที่เขาไม่ได้รับคำสั่งในเรื่องมะซีเยฮ์ และหากเขาได้สั่งในสิ่งมะซีเยฮ์จะไม่มีการฟังหรือการเชื่อฟัง(IbnuKathir, 1999 ,p 343)

5.มหาวิทยาลัยได้สร้างจิตสำนึกให้เชื่อฟัง ปฏิบัติตามและอดทนโดยเฉพาะสิ่งที่ไม่ค่อยพอใจกับการปกครองผ่านกิจกรรมฮาลาเกะฮ์อัลกุรอาน ค่ายพัฒนาบุคลิกภาพนักศึกษาและบุคลากร ผ่านการรับนาซีฮัตจากผู้บริหารหลังละหมาดซุหฺรทุกวันทั้งนี้เพราะการสร้างจิตสำนึกให้เชื่อฟัง ปฏิบัติตามและอดทนต่อสิ่งที่ไม่ค่อยพอใจนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการสร้างสรรค์สันติภาพ

ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของอัลลอฮ์ว่า

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

ความว่า ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีเพื่ออัลลอฮ์ เป็นพยานด้วยความเที่ยงธรรมและจงอย่าให้การเกลียดชังพวกหนึ่งพวกใด ทำให้พวกเจ้าไม่ยุติธรรม จงยุติธรรมเถิด มันเป็นเรื่องที่ใกล้กับความยำเกรงยิ่งกว่า และพึงยำเกรง อัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์นั้น เป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำการ (อัลมาอิดะฮ์, 5:8)

6. ได้ผูกมัดการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กับชีวิตหลังความตายจึงทำให้ทุกคนนั้นไม่กล้าที่จะต่อต้านหรือละเลย ผ่านกิจกรรมการให้โอวาทของอิการ กิจกรรมผู้บริหารพบปะนักศึกษา กิจกรรมพบปะบุคลากรประจำเดือนทั้งนี้เพราะการให้ความเข้าใจต่อสังคมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายจากคำสอนของศาสนาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ สอดคล้องกับคำกล่าวของชัยยิดคุฏบว่า ทุกคนรับผิดชอบในการรักษาสันติภาพในสังคมผู้ใดทำผิดหรือสร้างความไม่สงบเขาจะถูกลงโทษในนามกฎหรือธรรมบัญญัติของอัลลอฮ์ (Said Qutub, 2006 หน้า 119) สอดคล้องกับอายะฮ์ที่กล่าวว่า

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا

ความว่า ผู้ใดฆ่าผู้ศรัทธาโดยจงใจ การตอบแทนแก่เขาก็คือ นรกญะฮันนัม โดยที่เขาจะอยู่ในนั้นตลอดกาล (อันนิซาอ, 4:93)

อัญญอบารีย์กล่าวว่า

และผู้ใดฆ่าผู้ศรัทธาโดยเจตนาที่ฆ่าเขา ต้องการจะทำลายตัวเขา การตอบแทนของเขาคือนรก (Al Tabari, 2000, p 57)

สอดคล้องกับอายะฮ์ที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวเกี่ยวกับความยุติธรรมในการลงโทษ (กีศอศ) ว่า

وَكُنَّا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنْ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ
وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ
كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

ความว่า และเราได้บัญญัติแก่พวกเขาไว้ในคัมภีร์นั้นว่า ชีวิตด้วยชีวิต และตาด้วยตา และจมูกด้วยจมูก และหูด้วยหู และฟันด้วยฟัน และบรรดาบาดแผลก็ให้มีการชดเชยเยี่ยงเดียวกัน และผู้ใดให้การชดเชยนั้นเป็นทาน มันก็เป็นสิ่งลบหลู่บาปของเขา และผู้ใดมิได้ตัดสินด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงประทานลงมาแล้ว ชนเหล่านี้แหละคือ ผู้อธรรม (อัลมาอิดะฮ์, 5:45)

อัญญอบารีย์กล่าวว่า

และเรา (อัลลอฮ์) กำหนดให้พวกเขาตัดสินผู้คนที่ฆ่าคนอย่างไม่ยุติธรรม โดยให้หาผู้คนที่ฆ่าคนอื่นด้วยการเขาที่ถูกฆ่าเหมือนกัน (Al Tabari, 2000, p 358)

สอดคล้องกับหะดิษที่ท่านนบีﷺได้กล่าวเกี่ยวกับรับประกันชีวิตและทรัพย์สินบิดว่า

(كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ، دَمُهُ، وَمَالُهُ، وَعَرَضُهُ)

ความว่า มุสลิมทุกคนต่อมุสลิมคนอื่น ไม่อนุญาตที่จะทำประการใดๆ ต่อเลือด ทรัพย์สิน และ
เกียรติยศของเขา(บุคอรียฺ,ศอฮิฮฺ,เลขที่ 6064)

จากหลักฐานอายะฮฺกุรอานและหะดิษผู้วิจัยเห็นว่าการให้ความเข้าใจต่อสังคมเกี่ยวกับการรับประกัน
ความปลอดภัยจากคำสอนศาสนาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ

สรุป

จากการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลกาวิจัยสามารถที่จะสรุปและนำมาใช้เป็นรูปแบบในการ
สร้างสรรค์สังคมสันติภาพได้โดยตามขั้นตอนต่อไปนี้ 1.ปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความรักและความเมตตา และการ
มีผลกดันให้มีศีลธรรมที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคม 2.ผูกมัดปัจเจกบุคคลในชุมชนด้วยการสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน 3.
ให้เข้าใจเป้าหมายชีวิตที่สูงส่งว่าเราต้องมีชีวิตเพื่อมนุษย์ทั้งมวล 4.ปลูกฝังความเข้าใจในให้เชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่
ในการตัดสินใจงานต่างๆ 5.สร้างจิตสำนึกให้เชื่อฟัง ปฏิบัติตามและอดทนต่อคำสั่งจากเบื้องบน 6.ผูกมัดการ
ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กับวิถีชีวิตหลังความตาย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการสร้างจิตสำนึกของมหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ในการตระวะฮ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพ ดังนี้

มหาวิทยาลัยฟาฏอนีควรจัดอบรมแก่องค์กรตระวะฮ์เพื่อเสนอแนวทางการสร้างจิตสำนึกในการตระวะฮ์
เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพเพื่อให้สังคมมีความรู้เรื่องศาสนาโดยใช้สื่อแกน เราเป็นพี่น้องกัน

ข้อเสนอแนะเพื่อทำวิจัยต่อไป

เพื่อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากขึ้นดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอหัวข้อสำหรับผู้ที่จะทำการวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาการปรับใช้การตระวะฮ์ของท่านรอซูลในการตระวะฮ์ของมหาวิทยาลัยฟาฏอนี
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบการสร้างจิตสำนึกในการตระวะฮ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมสันติภาพของ
มหาวิทยาลัยฟาฏอนีกับองค์กรตระวะฮ์อื่น
3. ควรศึกษาแนวทางการสร้างจิตสำนึกในการตระวะฮ์ของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีเพื่อสร้างสรรค์สังคม
สันติภาพในด้านการมีส่วนร่วมกับภาครัฐ
4. ควรศึกษาแนวทางการสร้างจิตสำนึกในการตระวะฮ์ของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีเพื่อสร้างสรรค์สังคม
สันติภาพในด้านการทำงานร่วมกับต่างมหาวิทยาลัย

5. ควรศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการสร้างจิตสำนึกของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการสร้างสรรค์สังคม
สันติภาพกับแนวทางการสร้างจิตสำนึกของรัฐบาลในการสร้างสรรค์สังคมสันติภาพโดยเฉพาะในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้และในประเทศไทยในภาพรวม

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานฉบับที่จัดพิมพ์โดยศูนย์กษัตริย์ฟาฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอานปีฮิจเราะฮ์ศักราช 1419
แปลโดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย
- คมวิทย์ สุขเสนีย์. *บทสะท้อนทางความคิดในการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี*
[http://human.skru.ac.th/husoconference/](http://human.skru.ac.th/husoconference/conf1/pp11.pdf) conf1/pp11.pdf ค้นหาเมื่อ 2/4/62
- ชนินท์ทิวา ณ ถลางและคณะ. 2553. *การเจรจาและการรักษาสันติภาพในอาละเบห์: บทเรียนสำหรับกรณีสาม*
จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย, งานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการ
- การอุดมศึกษา สำนักงานกองทุนวิจัย
- ชัยยิต ภูม. 2527. *อิสลามและสันติภาพสากล*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมนิสิต-นักศึกษาไทยมุสลิม
- ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. <http://nattawatt.blogspot.com/2016/12/consciousness.html> เมื่อ 16/1/65
- ยูโซ๊ะ บุงา. 2558. *บทบาทมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนใต้*. วิทยานิพนธ์
- หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- อะหมัด อะหมัด ซอลลูช 1987. *อัลดะวะฮ์ อัลอิสลามียะฮ์*. ดารุลกิตาบ อัลมิชรี อัลกอฮ์รอฮ์
- อิสมาอีลลูตฟี จะปะกียา 2007. *“ความรู้และความเข้าใจแก่นแท้ของอิสลาม คือรากฐานแห่งสันติภาพ”* แปล
- และเรียบเรียงโดย ชุฟอัม อุซมาน. พิมพ์ครั้งที่ 29. มูลนิธิฟื้นฟูมรดกอิสลามภาคพื้นเอเชีย
- ตะวันออกเฉียงใต้ (ประเทศไทย)
- อาหะมะกอซี กาซอ. 2556. *ความรุนแรงในครอบครัวมุสลิม ต. สะเตง อ. เมือง จ. ยะลา : ศีกษาสาเหตุและ*
วิธีการแก้ไข. วารสารปาริชาต ฉบับที่ 3 ครั้งที่ 23 ประจำปี 2556
- Abu Daud Al Sijistani. 2000. *Sunan Abi Daud*. darul Al ma'rifah, Riyadh
- Ibnul Battal. *Sha Sohih Al Bukhari*. Maktabah Al rushd, Al Mamlakah Al Arabiah Al Saudiyah
- Said Qutub. 2006. *Al Salam Al 'alami Wa Al Islam*. Darul Al Shuruk, Al Qahirah, Misr
- บุคลากรกรม**
- อิสมาอีลลูตฟี จะปะกียา อธิการบดีมหาวิทยาลัยฟาฏอนี สัมภาษณ์เมื่อ 21/12/63
- นายชาฟีอี บารู รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยฟาฏอนี เมื่อวันที่ 14/12/63
- นายสะการียา หามะ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี เมื่อวันที่ 22/12/63

